

nak. Attól, hogy valaki eljátszik egy Pagani-ni Caprice-t, attól az én szememben még nem tud hegedülni. Számomra a hegedülni tudás ott kezdődik, hogy ha a hangszerén ábrázolni képes valamilyen emberi vagy zenei gondolatot. Önmagában a Caprice eljátszása még nem művészet, hanem inkább sportteljesítmény. Ezen a pályán arról van szó, hogy emberi gondolatokat adjunk át másoknak, vagyis az előadó-művészet az átadás művészete. Ennek viszont nagyon sok paramétere van. Nagyon sokféle tudással kell ugyanis ehhez rendelkezni: zenetörténeti tudással, stílusismerettel, formatan, harmónia és sorolhatnám...

I Ezek a tárgyak azonban mindig is egy kicsit a mostobán kezelt melléktárgyak közé tartoztak, gyakran éppen a legtehetségesebb hangszeresek esetében...

– Ez is igaz, de én egy kicsit sem látom sötétben a képet. Pontosán azt látom, hogy a magyar tehetség most is ugyanolyan jó, mint volt és dúskálunk a tehetséges fiatalokban. Véleményem szerint az átlag szintjén kell emelni, mert attól lesz jobb az iskola. Kiemelkedő tehetségek mindig és voltak és lesznek. De az átlag színvonalán még le-

hetne emelni és ehhez szükséges az a komplex oktatási módszer, illetve együttműködés, amiről beszélek. Ennek a megszervezése és a működtetése az, ami az igazi nehézséget okozza. A jó szándék és a nyitottság megvan, de az hogy a tanszékek munkáját sikerüljön úgy koordinálni, hogy az egy közös célra irányuljon, az meg lehetőségen bonyolult feladat. Az eredeti kérdés lényegét tekintve pedig, vagyis hogy hol vannak a magyar vonósok, szerintem a válasz az, hogy vannak, csak nem igazán arra vannak kiképezve, amiről majd a pályájukon szükség lesz. Ebben van a mi felelősségünk, és ezt szeretném elősegíteni a Kamarazenei Műhely vezetőjeként. És itt szeretnék megjegyezni valami nagyon fontosat. Miután az egész világon mindenütt tartok most már nagyon régóta kurzusokat, és nagyon sok fiataalt ismertem meg ezeken a kurzusokon, megfigyeltem, hogy a kamarazenei képzettségük jóval magasabb színvonalú, mint a magyar átlagé. Nagyon sok helyen komolyabban veszik a kamarazene oktatást, mint nálunk, illetve más intézményekben szembenéznek azzal a realitással, hogy miből fognak majd a végzett hallgatók megélni, vagy mi lesz az ő tényleges pá-

lyájuk. Mert mindenki arról ábrándozik, hogy egyszer majd a Jascha Heifetzéhez hasonló pályát fut be, de ez csak nagyon keveseknek sikerül. Az amerikai egyetemeken messze a zenekari képzésen van a legnagyobb hangsúly. Egy-egy amerikai egyetemen megszámlálhatatlan zenekar van. Ebben nekünk sok a tennivalónk, és nem csak azért, hogy időben megismerjék a zenekari repertoárt a vonósok is. A fúvós tanszakokon ugyanis a hallgatók már sokkal korábban elkezdnek kis csoportokban együtt muzsikálni, így ők már hamarabb megismerik azt a zenekari irodalmat, ami később majd az életük lesz, és nagyon egészségesen szinte belenőnek. A vonósoknál ez kicsit késleltetve van, és ennek következtében a zenei gondolkodás hiányosságai is csak később mutatkoznak meg. Hiába hegedül ugyanis remekül valaki, ha nem képes eljátszani két ütemet egy partnerrel. A muzsikálás egyik lényeges eleme ugyanis az azonnali reagálás képessége, ami csak rugalmas hangszerkezeléssel valósítható meg. Ennek elsajátítása azonban sokrétű stúdiumokat és sok-sok kamarazenei tapasztalást kíván.

(Kaizinger Rita)

A szenvedély felszítása

Beszélgetés Markus Lüdkével a zenekarok minőségbeli fejlődésről

A Német Zenekarok Egyesületének továbbképzési partnere,

a Kulturális Képzési Akadémia,

évek óta figyelemmel kíséri

a zenekarok működését,

és a „Kommunikáció a zenekaron

belül” című szakmai rendezvény

megtartása óta együttműködik

a Német Zenekarok Egyesületével

és a Német Színházak Egyesületével

a minőségfejlesztés terén.

Az alábbi beszélgetésben Markus

Lüdke, az Akadémia zenei program-

vezetője mondja el, mit jelent

számára ez az együttműködés.

I Mit értünk a „zenekarok minőségbeli fejlődése” alatt?

– A fogalom számomra a zenekar önmeghatározásával, azaz az elérni kívánt célok közös meghatározásával kezdődik. Azzal, hogy mit szeretne a zenekar, hogyan és milyennek lássa őt a közönség? Mit szeretne képviselni? Hogyan szeretne megjelenni? És mely fejlődési folyamat során tud odáig eljutni? A minőség e téren meghatározó szerepet játszik.

I Miért?

– Mert a zenekar pont úgy működik, mint a világ, csak kicsiben. Sok-sok egyéniségből áll, akik remélhetőleg mind-mind odaadással végzik a dolgukat, de mégsem akarják feltétlenül ugyanazt. A zenekari tagoknak kölcsönös kötelezettségeket kell vállalniuk, közös megegyezésre kell jutniuk, mégpedig elsősorban a minőség meghatározásán keresztül: mit is értünk a minőség fogalma alatt, és milyen erőfeszítésekre hajlandó az individuum a zenekar egészének önazonosságát meghatározó minőség eléréséhez?

I Megmutatkozhat ez a zenekarok esztétikai ideáljában, hangzásvilágában is?

– Igen, feltétlenül. Előfordul, hogy egy zenekar határozott képet alakít ki önmagáról, illetve valamely repertoárjáról. Vannak zenekarok, amelyek hangzásbeli tökélyre vagy historikus előadásmódra törekszenek. És van köztük néhány olyan is, amelynek nevéhez egyedi hangzásvilág kötődik...

I Majdnem minden zenekar szeretne ilyen „egyedi hangzásvilágot” magáénak tudni.

– Igen, a „hangzásvilág” témaköre kissé túlmisztifikált. Egyértelműen létező jelenség, mégis rendkívül nehezen megfogható. Természetesen minden zenekar szeretne „márkajegyként” működő egyedi hangzással büszkélkedni, akár a Berlini Filharmonikusok, a lipcsei Gewandhaus vagy a drezdai Staatskapelle. A kérdést közelebbről megvizsgálva azonban láthatjuk, hogy ezeknek a zenekaroknak az esetében bizonyos tényezők együttes meglétéről van szó: szük

közegen belüli, olykor akár elszigetelnek is mondható kapcsolatok, valamint a helyi oktatási intézmények és a zenekarok közötti szoros együttműködés. Sok zenész főiskolákon és konzervatóriumokban is oktat, illetve a tapasztalatok és a hangzásvilág családi hagyomány útján is „öröklődik”. Drezdában sokáig ez volt a helyzet, de napjainkban, a globalizmus korában, amikor számos zenekar többnemzetiségű, ez az állapot nehezen tartható fenn. Éppen ezért is fontos, hogy foglalkozzunk a „zenekarok minőségbeli fejlődésének” témájával.

■ *Ön miről folytatna legszívesebben beszélgetést egy szakmai összejövetelen?*

– A továbbképzésért felelős partnerként szívesen beszélgetnék olyan dolgokról, amelyekből tanulhatunk egymástól, hogy megoszthassuk egymással tapasztalatainkat és tudásunkat. Számomra kevésbé fontosak a nagy kiválóságok, sokkal inkább érdekelnek a közepes méretű városokban működő együttesek, amelyek saját profilt alakítanak ki maguknak, és közös célok megvalósításán dolgoznak. A beszélgetésbe bevonnák mindenkit: a karmestert, a koncertmestert, az általános zenei igazgatót, zenekari igazgatót, zenészeket, intendánsokat, zenekarok elnökségi tagjait, és szeretném tőlük megtudni, miben látják ők a saját szemszögükből a minőségfejlesztés szükségességét és miben a lehetőségeit? Én magam számos intézkedést el tudok képzelni...

■ *Mégpedig?*

– E tekintetben eléggé öncélú vagyok. Rendkívül fontos számomra a továbbképzés. A zenészeknek alig nyílik lehetőségük a zenekaron belüli továbbfejlődésre. Aligha van még egy olyan szakma, amely kevesebb felemelkedési lehetőséget kínál gyakorló számára. A zenészek pályázhatnak jobb pozícióért a zenekarok között, vagy előrébb kerülhetnek egy soral a saját zenekarukon belül, és akár az első helyre is eljuthatnak. De egy bizonyos idő elteltével elérjük, amit elérhetnek, és még hátra van mintegy 20 évük a nyugdíjig. Nincsenek felemelkedési és fejlődési lehetőségeik. Előkészített válaszok helyett fel kellene tennünk a kérdést, milyen módon lehet a zenészeket új kihívások elé állítani az zenekaron belül – azon kívül, hogy új vagy más karmesterrel dolgoznak.

■ *Hogyan kapcsolódik ehhez a továbbképzés?*

– A továbbképzésen keresztül újra fel lehet szítani a kialudni látszó szenvedélyt. Lehe-

tőséget nyújthat erre a különleges szólístákkal, művészekkel, pedagógusokkal folytatott közös munka is. A zenészek így a mindennapi munka és koncertek mellett feltöltődhetnek, és emellett megbecsülésben is részükhöz lehet: ugyanis kapnak is, nem csak adniuk kell folyamatosan. Ezen kívül be lehet őket vonni az alkotói tevékenységbe a szokásos feladataik teljesítése vagy új projektek során is. A továbbképzés e téren is megoldást jelenhet. Tapasztalataim szerint a továbbképzés a zenekarok esetében alárendeltebb szerepet játszik, mint más foglalkozáscsoportok esetében. Amint egy zenész zenekari alkalmazottá válik, a továbbképzés kérdése meg is szűnt számára.

■ *Hova vezet ez?*

– A kérdést fordítva is fel lehet tenni. Miért van az, hogy sokan – éppen a tehetséges fiatal zenészek – nem tekintik már elsődleges célnak, hogy egy zenekar állandó alkalmazottjává váljanak, hanem inkább szabadúszókból verbuválódó zenekarokban zenélnek? Ez a választás ugyan sokkal nagyobb kockázatot jelent, mégis szinte összehasonlíthatatlanul nagyobb alkotói mozgásteret biztosít, mint amilyenre a hivatásos zenekarokban lehetőségük nyílik. A zenekari zenészek szeretnék nagyobb részt kapni a döntési folyamatok és felelőségek terén. Ha lehetőségük nyílik erre, megerősödik elkötelezettségük, hiszen ily módon saját elvárásaiknak megfelelően kell feladataikat végezniük, ami a minőség javulásához vezet.

■ *Megoldást jelenthet például, ha részük vesznek a művészeti vezetésben és a programok kialakításában?*

– Igen, és ez a részvétel rendkívül sokrétű lehet, és kisebb lépésekben is megvalósítható. Nem feltétlenül kell rögtön „fent” kezdeni. Legyünk reálisak, a programok terén például nem egyszerű demokratikus úton döntéseket hozni. Sokkal inkább kezdhető ez az új hozzáállás a különleges tehetségek támogatásával és szólístaként vagy kamarazenészként történő propagálásával a saját együttesen belül. Még több lehetőséget látok a zene közvetítése terén, ami tökéletes feladatot jelenthet a kamarazenészeknek, akik alkotói szabadságuk révén önállóan dolgozhatnak, és saját ötletekkel állhatnak elő.

■ *Például úgy, hogy olyan koncerteket szerveznek, amelyek erősítik a nézők és a zenekar közötti kapcsolatot, és leépítik a színpad okozta távolságot?*

– Pontosan. Az ilyen projektek azt mutatják kifelé, hogy a zenekar egésze komolyan veszi a közönségét, és nem csupán az a célja, hogy jó zenét csináljon, vagy egy fontos kulturális kincset ápoljon. Minden a nézők felé fordulással kezdődik. A zenekari zenész alapvető készségei – amelyeket már a főiskolán is oktatni kellene – közé tartozik az előadói gyakorlat, a színpadi jelenlét és emellett a zene közvetítése is. E téren még sok fejlődésre van szükség, nem utolsósorban azért, hogy képesek legyenek még inkább megfelelni a hivatásbeli hétköznapi kihívásainak és terheinek.

■ *Nem jelent ez egy fajta válságkezelést is, azaz alapvetően az „egészségesebb” belső légkör kialakítását?*

– De igen. Azonban azt gondolom, hogy a válságkezelést megfelelő időben kell elkezdeni, még mielőtt komolyabb konfliktusok alakulnának ki. A problémák annál könnyebben kezelhetők, minél hamarabb észrevesszük őket. Hogyan lehet az, hogy egy zenész szenved vagy megbetegszik egy bizonyos munkahelyzetben? Mi az oka ennek? Miért húzódnak vissza önmagukba a zenészek a zenekarukon belül? Ösztönző erőt kell nyújtani e folyamatok megállításához, hogy a zenészek újra legyenek kedve önmagát nyújtani a munkája során. A megoldás kulcsa szerintem a zenészek nagyobb mértékű bevonása a munkafolyamatokba, az együttműködés lehetősége és a nyitottabb kommunikáció. Ez volt a 2010-es „Kommunikáció a zenekaron belül” című szakmai összejövetelünk központi témája is, és azt hiszem, hogy ez a jövőben is komoly kihívást, ugyanakkor fejlődési lehetőséget fog jelenteni a zenekarok számára.

■ *Korszerű felépítésűek a német zenekarok a minőségfejlesztés tekintetében?*

– Ezt így általánosságban nem lehet kijelenteni. Zenekarjaink ugyanis rendkívül sokszínűek. Legfőbb feladatunk ezeknek a zenekaroknak a megtartása kellene lennie. Ehhez azonban nem elegendő az elért státusz ápolgatása vagy a rámenősebb marketing. Sokkal fontosabb, hogy minden nap újra bizonyítsuk, hogy valódi minőséget képviselünk, amelynek megőrzéséhez a zenekarnak tovább kell fejlődnie és egy kicsit meg is kell újulnia. Ez csak az összes érintett közös együttműködésével lehetséges. Az erre való hajlandóság azonban nem mindenhol egyforma, és megvalósítása nem kevés esetben komoly erőfeszítéseket jelent.

(Das Orchester 2012/05)